

Loredana-Maria ILIN-GROZOIU

DESPRE RITUALISTICA FUNERARĂ ROMÂNEASCĂ

Rezumat

Despre ritualistica funerară românească

Păstrarea aproape neschimbată a riturilor și ritualurilor funerare, din cele mai vechi timpuri până în prezent, se explică prin credința că orice abatere de la normă ar duce la pierderea eficienței „trecerii”, credință care, de altfel, s-a impus asupra tuturor tradițiilor, dar cu putere coercitivă diferită. Se regăsesc aici gesturi arhaice, acte ceremoniale, credințe și cântece rituale funerare ce continuă să se performeze și astăzi în cele mai multe zone folclorice ale țării.

Cuvinte-cheie: cultul morților, nemurirea sufletului, tradiția creștină, tradiția populară, ceremonial funebru, Oltenia.

Резюме

Похоронная обрядность в Румынии

Сохранение почти в неизменном виде похоронной обрядности с давних времен до наших дней объясняется существующим убеждением, что любое отклонение от нормы может привести к потере эффективности «перехода». Это убеждение наложилось на все существующие традиции, получив совсем другой коэргитивный смысл. Здесь находят свое место архаические проявления, церемониальные обряды, убеждения и ритуальные погребальные песни, которые продолжают совершенствоваться и сегодня в большинстве фольклорных зон страны.

Ключевые слова: культ мертвых, бессмертие души, христианская традиция, народная традиция, погребальный обряд, Олтения.

Summary

Romanian funerary ceremony

Keeping almost unchanged the funeral rites and rituals, from ancient times until nowadays, is explained though the belief that any deviation from the norm could trigger the loss of the efficiency of „passing away”, a belief that imposed itself over all the traditions, with different coercive power. Therefore, archaic gestures, ceremonial acts, beliefs and funeral ritual songs are still found and continue to be performed in most of the folkloric areas of our country.

Key words: cult of the dead, immortality of the soul, Christian tradition; folk tradition; funerary ceremony, Oltenia.

Apropierea omului de tărâmul Lumii de Dincolo a fost motivația apariției a numeroase rituri și ritualuri funerare care vizau odinioară, ca și astăzi, părăsirea, în

deplină siguranță, a Lumii de Aici și agregarea în cea a strămoșilor. Prin efectuarea practicilor funerare, omul tuturor timpurilor a urmărit, pe de o parte, separarea totală a celor două lumi, iar pe de altă parte, menținerea unei colaborări permanente între acestea. O serie de idei, concepte și deprinderi vechi, legate de nemurirea sufletului și cultul morților, conservate de-a lungul timpului printr-o experiență religioasă modelată de ideea că omul este parte integrantă a Totului, sunt prezente și astăzi în mediul tradițional românesc, alături de credințele și practicile aduse îndeosebi de creștinism.

Moartea este un eveniment înspăimântător apărut, de cele mai multe ori, în momente neprevăzute. Chiar dacă există semne prevestitoare de moarte sau boli incurabile, deseori, cei apropiați sunt nepregătiți sufletește, surprinși și traumatizați. În rândurile de mai jos ne propunem o analiză a principalelor rituri legate de moarte din localitățile arealului oltenesc, reevaluând din perspectiva modernității practicile rituale, cu accent pe rezistența și importanța lor în cotidian, pentru a demonstra că, în Oltenia secolului al XXI-lea, ritualurile de înmormântare aparțin actualității.

În ultimele clipe ale vieții, muribundul este înconjurat de cei apropiați, se împacă cu cei pe care a fost supărat sau i-a supărat, în vederea plecării, în Lumea de Dincolo, liniștit sufletește. Se crede că cel aflat pe patul de moarte se chinuie și nu poate muri, până când îi vede pe toți cei dragi la căpătâiul său. De asemenea, cel care nu este iertat de către cei cărora le-a greșit în viața sa, se zice că moare cu greutate; cel care este iertat și împăcat cu toată lumea nu se chinuie, ci numai doarme: „Când a murit o vecină de-a noastră, lângă pat, la căpătâiul ei stăteau copiii, nepoții, rudele apropiate și ne-am dus și noi. Era supărată cu o cumnată de-a ei, se certaseră de ani buni. Ca să nu plece așa, s-au împăcat pe patul de moarte, ca să le fie la amândouă bine. Ia zis: *Eu te iert, să te ierte Dumnezeu!* Bărbatul ei a plecat să-l cheme pe popa din satul nostru s-o grijească. După ce i-a ieșit sufletul am acoperit oglinzile din casă cu prosoape sau o bucată de pânză, am dat afară pisica din casă ca mortul să nu se facă strigoii” (inf. Maria Luță, localitatea Stoicesti, județul Dolj). În Moldova, atrage atenția o mărturisire de la Dolheștii Mari, Fălticeni, potrivit căreia o persoană care „nu s-a iertat”, la momentul potrivit, cu cel ce agoniza, a simțit nevoia sufletească să o facă ulterior, prin intermediul altui răposat [4, p. 373].

Cei aflați alături de muribund, în ultimele clipe ale vieții lui, cheamă un preot spre a-l spovedi și împărtăși cu Trupul și Sângele lui Hristos – garanția vieții veșnice; apoi, se aprinde o lumânare pe care o ține muribundul sau o persoană dintre cei aflați lângă acesta. Această lu-

mină a lumânării semnifică faptul că cel care pleacă pe calea veșniciei adoarme în credința lui Hristos, în nădejdea învierii și a vieții veșnice [15, p. 88]. La Busu, județul Dolj: „Mortului fără lumânare i se dă la biserică, trei ani la rând, câte un sărindar de lumină. În Vinerea Patimilor, la denie, se dau de pomană 44 colaci cu tot atâtea batiste sau prosoape mici. Tot atunci, pentru sufletul mortului, se dă preotului o lumânare mare, ca de botez, care o aprinde în noaptea de Înviere” (inf. Cornelea Daniela Bumbăcescu, localitatea Busu, județul Dolj); la Bărboi, județul Dolj: „Dacă cineva a murit fără lumânare, trebuie să dai trei ani la rând la biserică câte 44 de lumânări. Te duci cu lumânările vineri seara la denie și le citește popa și sâmbătă noaptea de Înviere le împarți. La trei ani se face și un parastas pentru mort la biserică” (inf. Ioana Văduva, localitatea Bărboi, județul Dolj).

Călăuză a sufletului spre viața veșnică este și lumina lumânărilor de la capul mortului, de la cea din sfeșnicele din jurul sicriului, precum și cea de la lumânările care se împart participanților la înmormântare și la parastas (14, p. 106-115). Lumânarea este simbolul luminii, dar și simbol al jertfei. Simbolismul lumânării „este legat de acela al flăcării (...). Ceara, fitilul, focul, aerul care se reunesc în flacăra arzândă, mișcătoare și colorată sunt ele însele sinteza tuturor elementelor naturii. Dar aceste elemente sunt individualizate în acea flăcără unică” [3, p. 243]. Flacăra lumânării este simbolul purificării prin ardere și, implicit, simbolul „salvării, al elevației spirituale” [7, p. 94]. Dacă ceara și fitilul pot substitui corpul uman, flacăra devine semnul sufletului.

În contextul ceremonialului funebru, capătă importanță riturile preparatorii, având ca finalitate integrarea celui decedat în lumea celor drepte. În spațiul investigat, scaldă rituală se respectă cu rigurozitate și astăzi, apa dobândind funcții purificatoare și regeneratoare. Imediat după ce trupul și sufletul s-au despărțit, rudele apropiate sau vecinii spală trupul răposatului în vederea purificării, dar și pentru a alunga forțele malefice care ar putea să-i tulbure odihna: „Scăldatul se face până nu se răcește pe deplin mortul. Îl spală trei bărbați, vecini sau rude bătrâne, dacă mortul e bărbat și trei femei dacă e femeie. O altă persoană ține lumânarea aprinsă. Apa adusă de la fântână se încălzește puțin. În ea nu se pun flori sau alte buruieni. Îl spală în albie cu o cârpă. Apa se aruncă într-un loc ferit, neumblat, ca să nu calce nimeni în ea” (inf. Bogdan Georgeta, localitatea Grecești, județul Dolj); „Pe mort îl scaldă trei femei dacă e femeie, sau trei bărbați dacă e bărbat. Se încălzește apa pe foc și se spală mortul cu apă și săpun în albie. Cât timp îl spală, o lumânare stă aprinsă. De obicei, e lumânarea care a fost aprinsă când i-a ieșit sufletul. Apa este aruncată spre răsărit, ca și scaldă copilului, sau la un pom roditor dacă este prin apropiere. Cei ce spală mortul primesc de pomană bani, haine ale mortului, săpun, prosoape și câte un toiag la pomenile care urmează” (inf. Teodora Pescaru, localitatea Cioroiu, județul Olt). După credințele populare din nordul

Transilvaniei și Moldova, cel care intră în contact cu apa funerară poate muri sau se pot face vrăji cu ea, în consecință „scaldă se leapădă la o margine de hotar”, „se îngroapă cu obiectele folosite la toaleta decedatului”, „se dădea pe o apă curgătoare” sau „se vărsa după casă pentru a nu mai muri și altcineva din casa respectivă” [4, p. 374].

Apa funerară este, pe de o parte, impură, aruncată la „loc ferit”, iar pe de altă parte, pură, fertilizatoare, dusă la rădăcina unui pom fructifer. Noțiunea de impuritate, de necurățenie rituală, este relativă și este legată de sistemul social: ceea ce este impur în relație cu ceva, poate fi pur în relație cu altceva. Apa de la mort este impură și nefastă, pusă în relație cu ceilalți membri ai familiei și ai comunității, dar este „curată” și fastă atunci când este pusă în relație cu ideea de fertilitate [5, p. 147].

Apele, validându-și funcția lor cosmogonică, „ucid mortul”, anulând definitiv condiția sa umană [6, p. 154]. Apa este prezentă într-o serie de practici funerare care urmăresc să-l așeze pe cel care a trecut pragul către Lumina de Dincolo într-o nouă ordine și să-i asigure post-existența. Apa funerară dobândește o funcție cosmologică și magico-terapeutică; dizolvă trupul defunctului, anulează condiția umană a acestuia și ajută la dobândirea unui mod elementar de existență, în așteptarea re-venirii sale în circuitul cosmic sau al eliberării definitive de planul teluric.

Veșmintele noi cu care este îmbrăcat mortul sunt simbol al vieții noi și al nestrucăciunii de care se va desfăta nu peste mult timp. Cu prilejul îmbrăcării, mortul primește banul pentru plata vămilor văzduhului, acesta fiind pus în gură sau între degete, găurit și legat cu ață de degetul mic, înțepenit în crăpătura toiagului. Obolul, alături de apă, lumină, colaci etc., reprezintă un element indispensabil sufletului în încercarea lui de a depăși toate obstacolele; banii sunt băgați în buzunare, puși în sicriu, aruncați peste mort – la odihnele acestuia pe drumul cimitirului sau în groapă.

După primenirea mortului cu haine noi, trupul acestuia se așază pe pat sau pe masă, cu picioarele spre ușă, semn că va pleca într-o călătorie. De aici și blestemul cu moartea: *Vedea-te-aș cu picioarele înaintea!* Se pregătește sicriul, se așterne cu pânză curată, nefolosită și împodobită cu panglici lungi, de culoare roșie și albastră, și se pune o pernă pentru căpătâi. Se așază trupul mortului în sicriu, cu mâinile încrucișate pe piept. În sicriu, cei apropiați vor introduce anumite obiecte care constituie instrumentarul magico-ritualic. Înnumărea defunctului cu anumite obiecte de care a fost strâns legat în activitățile sale cotidiene aparține substratului mitico-magic străvechi, de largă circulație în folclorul românesc. Pe pieptul răposatului se așază un disc făcut din lumânări – *statul*, care se aprinde la unul dintre capete și care reprezintă „firul vieții” [16, p. 170].

Acesta are lungimea mortului, o formă spiralată cu un capăt vertical, care se va aprinde acasă și în biserică, în timpul slujbei: „Mai demult, statul, lumâ-

narea de mărimea mortului, îl făcea o femeie bătrână care se ocupa de ale mortului din ceară curată de albine pe o sfoară de cânepă de lungimea mortului. Statul este așezat ca un colăcel pe pieptul mortului lângă mâinile încrucișate și se aprinde când vine popa să citească de ieșirea sufletului, când vine să-l ia de acasă popa pe mort în ziua înmormântării și în biserică în timpul slujbei. Pe măsură ce arde, se desface din el. Se ridică de pe pieptul mortului și se dă femeii care tămâie să-l aprindă la mormânt 40 de zile. De stat trebuie să ai mare grijă, să nu-l ia femeile că fac vrăji cu el. Tot vrăji fac și cu *pedica mortului*, o sfoară groasă roșie cu care se leagă picioarele mortului. Picioarele mortului se dezleagă când spune popa în biserică, sfoara se rupe și se lasă în tron” (inf. Maria Rădulescu, localitatea Bălcești, județul Vâlcea).

În clipa imediat următoare ieșirii sufletului, răposatul este privegheat de apropiați. Jocul este cel care asigură interacțiunea între toate treptele și formele devenirii. Acest lucru este posibil cu atât mai mult, cu cât orice joc asigură comunicarea directă cu strămoșii mitici, cei care au un rol determinant în realizarea transformării, dar mai ales în consfințirea acesteia.

Veghea are în vedere contracararea maleficului, somnul fiind favorabil forțelor oculte, conform mentalității de tip folcloric. Participanții la starea de veghe îndeplinesc rolul păzitorilor mitici, reprezintă acele bariere împotriva eventualelor influențe negative, fiind, în același timp, și garanții conștientizării totale a acțiunii în curs de desfășurare.

Timp de două nopți (sau una) se face priveghi „ca să nu lăsăm mortul singur și să fim alături de cei ai casei în clipele grele”, „să mai vorbim cu mortul pentru ultima dată” sau „să mai descrețim frunțile, mai rădem căci *Nu există nuntă fără plâns și moarte fără răs*. Noaptea nu-l mai plângem pe mort, ca să nu-i încurcăm drumurile” (inf. Ecaterina Neagu, localitatea Pârșcoveni, județul Olt). Actul privegheerii pune în valoare, pentru întâia dată de la deces, solidaritatea comunitară sau, altfel spus, socializarea morții: „Rude, prieteni și vecini, de cu seară, se adună la casa mortului, la priveghi. Nu se cheamă, vin neinvitați. Se stă până către dimineață. Li se oferă o gustare și ceva de băut. Se povestesc întâmplări cu cel ce zace în fața lor în tron, se vorbește despre morții din sat care au plecat în ultimul timp. Se mai fac și glume” (inf. Elisaveta Buneci, localitatea Blahnița de Sus, județul Gorj). Ca și în alte regiuni ale țării, priveghiul este o manifestare ritualico-magică complexă [2, p. 61] ce conduce la integrarea răposatului în marea familie a moșilor și strămoșilor. Priveghiul trebuie să aibă loc după apusul și înainte de răsăritul soarelui, când spiritele malefice încearcă luarea în posesie a corpului defunctului. Căderea nopții semnifică „o revenire la indeterminare și la haos; e momentul epifaniei forțelor malefice” [8, p. 399]. În ipostazele arhaice ale priveghiului, o importanță deosebită o avea focul purificator.

Secvență importantă în cadrul ceremonialului funerar, cântecul ritual funerar este un scenariu al unui

ritual normat care presupune o instituționalizare, actori (performeri) specializați, fapt ce îi conferă un accentuat caracter social în interiorul societății. În planul tradiției românești, cântecul ritual funerar cunoaște două manifestări: *Cântecul Zorilor* și *Cântecul Bradului*, performarea lor fiind restrictivă, reducându-se la o arie geografică ce cuprinde Oltenia de Nord-Vest, Banatul de Munte, Țara Hațegului, Ținutul Pădurenilor (Hunedoara), bazinul Mureșului Mijlociu cu prelungiri pe văile Ampoiului și Arieșului Mare.

Cât timp mortul stă în casă, aproape tot satul se perindă la el, aducând lumânări și flori, atât pentru sufletul defunctului, cât și pentru sufletele morților lor. Femeile venite la mort îl vor jeli, putând transmite, prin cel ce pleacă, mesaje către cei de Dincolo. În aceste jeli li se transmit informații celor morți despre viața celor rămași, despre greutățile și împlinirile pe care le-au trăit. Seara se săvârșesc mici slujbe funerare, citindu-se din *Sfânta Evanghelie* fragmente referitoare la Învierea Mântuitorului și la arătările Sale după Înviere.

Scoaterea tronului din casă, punctul culminant al scenariului morții, este însoțită de unele practici prin care se simulează rămânerea în casă și în familie „a norocului casei”: sicriul este așezat pe prag și, de trei ori, se simulează tragerea lui și spre exteriorul și spre interiorul casei, rostindu-se: *Tragem noi de dumneata, ca să nu tragi dumneata de noi!*

După cum menționam la începutul acestei prezentări, numeroasele tradiții practicate la înmormântare, evident anterioare creștinismului, se regăsesc și astăzi în mediile tradiționale românești. Una dintre aceste practici cu un conținut magico-religios, care prezintă pentru cercetător un interes aparte, este spargerea rituală a unei oale goale sau umplută cu apă ori cenușă, de către o rudă apropiată repusatului, pe locul morții sau pe pragul casei. În gândirea magică, modelarea și spargerea oalei de pământ sunt asociate cu nașterea și moartea omului. Prin spargerea rituală, oala redevine ceea ce a fost, lut, și se întoarce de unde a venit, în Pământ. Tot așa și trupul omului, separat de suflet, ajunge în Pământ și se identifică cu acesta.

În scenariul ceremonialului funerar, în spațiul investigat, importante sunt și cele trei, nouă, douăsprezece sau douăzeci și patru de opriri (numite și odihne, popasuri, stări) care se fac, de obicei, la casa mortului, la troițe, la răscruci de drum, la trecerea peste un pod, unde se aruncă monede, peste spate, de către cei apropiați mortului. După cum se poate observa, locurile unde se efectuează aceste opriri nu sunt deloc întâmplătoare. La nivelul mentalului popular, răscrucea este locul de acțiune al duhurilor malefice, ceea ce justifică cerința comunității ca opririle rituale să fie respectate. De asemenea, trecerea de pe un mal pe celălalt înseamnă și trecerea de la pământ la cer, de la starea omenească la cea supraomenească, de la contingentă la nemurire, de la lumea sensibilă la cea suprasensibilă [10, p. 79].

După ce se încheie slujba religioasă în biserică, cei

prezenți la înmormântare își iau rămas bun de la defunct și se pornește spre groapă: „Se pune tronul pe două funii de către gropari, se așază paralel cu groapa, preotul citește „ectenă pentru morți”, i se face *Veșnica pomenire*, se acoperă mortul și se stropește pe piept sub formă de cruce de către preot cu ulei amestecat cu vin. Se pune capacul, se bat cuiele în sicriu, se pune o pânză albă peste tron, se coboară sicriul în groapă. Când îl bagă în groapă, apropiații îl bocesc cel mai tare. Preotul pe o mistrie sau lopată ia pământ și-l aruncă în groapă rostind: *Al Domnului este pământul și plinirea lui, lumea și cei ce locuiesc într-însa*. Preotul face semnul Sfintei Cruci peste groapă. Rudele aruncă câte o mână de pământ în mormânt peste tron spunând: *Să-i fie țărâna ușoară*, mai aruncă flori și bani ca să-și plătească vămile pe unde merge. Se astupă groapa cu pământ de către gropari. Se dă de pomană, peste groapă o găină groparului care a început groapa” (inf. Georgeta Dumitrașcu, localitatea Prejoi, județul Dolj). Găina este călăuză a sufletului pe lumea de dincolo, „merge înaintea sufletului tot scormonind și chemând, ca și când ar avea pui mici și-n chipul acesta conduce ea sufletul până la poarta raiului” [12, p. 332].

Obiceiul de a pune la căpătâiul mortului un stâlp și (sau) o cruce de lemn amintește de practica preistorică de întemeiere a adăpostului funerar, mormântul, prin practica magică a bătutului parului sau stâlpului. Stâlpii sunt așezați pe mormânt în ziua înmormântării, imediat după ce se astupă groapa, unde rămân până sunt distruși de intemperii vremii. Construcția acestora este diferită în ceea ce privește morfologia artistică, înălțimea, secțiunea și aspectul inscripțiilor plasate pe ele. Toate informațiile mai vechi sau mai noi îngăduie conturarea unei perioade de timp, cuprinse între ziua înmormântării și cei șapte ani de la deces, când crucea este fixată la mormânt, în locul sau alături de stâlp.

Fiecare participant se spală, la cimitir sau acasă, cu apă pe care o aruncă peste cap, pentru a nu-i bântui moartea. Această spălare a mâinilor nu ține de igienă, ci dezvăluie ideea de purificare. Spălarea pe mâini face parte din seria de secvențe rituale care au rolul de a (re)echilibra comunitatea în urma acestor traume: oamenii au certitudinea separării de spectrul morții.

În scenariul ceremonialului funerar, un loc important îl ocupă pomana [13, p. 85-95]. Prin acțiunea de participare la această secvență rituală se manifestă dorința participanților de a rezolva starea de dezechilibru produsă în cadrul comunității prin pierderea unui membru al ei. Grija pentru cei apropiați ai noștri decedați, dar mai ales datorită de a ne ruga pentru ei și de a însoți slujba și de acte de milostenie, constituie o preocupare firească a fiecăruia. Ea se bazează pe credința potrivit căreia actul ritual al oferirii pomenii, dimpreună cu rugăciunea pentru cei adormiți contribuie la îmbunătățirea situației în care se află cei trecuți în Lumea de Dincolo până la judecata viitoare, după ce fiecare a fost rânduit, provizoriu, după starea cu care a ieșit din

viață, la loc de fericire sau de osândă, ca urmare a Judecării particulare [15, p. 260].

În spațiul investigat, la trei zile de la constatarea decedului (ziua înmormântării celui răposat), se așază în curtea casei, înainte sau după venirea de la cimitir, „o masă mare” la care participă aproape tot satul. Mâncarea, sfințită de către preot, este adusă la masă de „alergători”, în străchini de pământ, castroane sau farfurii, pentru fiecare participant în parte. În afară de pomana din ziua înmormântării se vor face pomeni celui mort la trei zile după moarte, la nouă zile după moarte, la patruzeci de zile sau șase săptămâni, la șase luni și la un an. Pomenirile continuă anual până la șapte ani, când are loc ultima pomenire de acest gen, cifra șapte fiind considerată număr sfânt, amintind de cele șapte zile ale creației.

Alimentele au ele însele valori magico-rituale pentru că trimit la ideea de sacrificiu. Este vorba despre sacrificiul bobului de grâu pentru a prepara colacul, dar și coliva care simbolizează credința în nemurirea sufletului, deoarece, așa cum bobul de grâu trebuie să cadă în pământ și să putrezească pentru a da un nou colț, așa și trupul omului va elibera sufletul spre o nouă existență numai după ce se preface în elementele din care a fost creat.

Colacii rituali din arealul cercetat, de largă circulație în Oltenia, se particularizează ca elemente etnografice de o vechime destul de mare; cei în *formă de S*, cei în *forma cifrei opt*, cei în *formă rotundă* și, nu în ultimul rând, cei în *formă de floare*, dobândesc o importanță deosebită. Compararea acestor forme de colaci rituali cu cele înfățișate pe vasele de cult din perioada neolitică, cu cele reprezentate la traci și daci, pe arme sau pe obiecte de cult, a permis identificarea unor elemente din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. Colacul în *formă de X* se întâlnește pe statuile de cult din neolitic. Crucea în X, cel mai cunoscut element de creștere în lemn, de la noi, a fost, inițial, străvechi element uranic oriental, adoptat de creștini sub forma chrismonului cu două inițiale grecești ale lui Iisus Hristos.

Coliva este ofrandă rituală ce se aduce pentru sufletele morților la soroacele rânduite pentru pomenirea acestora. Acest element, nelipsit în cadrul slujbelor de pomenire, este chemat să mențină legătura dintre cei vii și cei morți, dintre Lumea de Aici și Lumea de Dincolo; semnificația acesteia constă în mărturisirea credinței în nemurire și înviere. Simbolismul colivei vine să reîntrească o imagine cât mai clară a existenței omului pe pământ și în Cer.

Tămâierea mormintelor și a ofrandelor pentru cei morți este un ritual străvechi, pe care credincioșii îl practică cu adâncă pioșenie și participare sufletească. Momentul de concentrare maximă, când tămâia dobândește o mare bogăție de sensuri, este cel al tămâierii mormântului, dimineața, timp de patruzeci de zile de la survenirea decedului.

La șase săptămâni se sloboade apa sau izvorul la râu sau fântână, unde sunt aduse și celelalte obiecte ri-

tuale – colacii, coliva și vinul – sacramele de prim rang în viziunea creștin-ortodoxă. Complexul gestual se încheie prin scoaterea a 44 de găleți de apă, pe malul unei ape curgătoare, sub supravegherea femeii adulte care face slobozirea, și este consacrat prin „mărturia” unui băiat, pe alocuri doi.

Ceea ce am încercat să demonstrăm în rândurile de mai sus este faptul că oamenii conștientizează ideea că, odată cu moartea trupului viața nu se termină, sufletul fiind cel care își continuă existența și în Lumea de Dincolo. De fapt, dacă reflectăm la grija și atenția pe care o aveau oamenii din vechime față de trupul lipsit de viață, la ofrandele aduse morților în timpul înmormântării, dar și în perioada de doliu, nu putem să nu observăm existența unei astfel de credințe încă de atunci.

Referințe bibliografice

1. Berdan L. Fețele destinului. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1999.
2. Bilțiu P. Ceremonialul funebru în Vrancea (Contribuții). În: Memoria Ethnologica, 2013, nr. 46-47.
3. Chevalier J. Gh. A. Dicționar de simboluri. Vol. II. București: Editura Artemis, 1995.
4. Ciubotaru I. H. Cadrul etnografic al cântecului funerar pe Valea Șomuzului Mare. În: Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, 1978. Vol. X.
5. Douglas M. Purity and Danger. London-New York, Routledge and Kegan Paul, 2001.
6. Eliade M. Tratat de istorie a religiilor. București: Editura Humanitas, 1992.
7. Evseev I. Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale. Timișoara: Editura Amarcord, 1994.
8. Evseev I. Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale. Timișoara: Editura „Învieria”, 2007.
9. Gorovei A. Credințe și superstiții ale poporului român. Ediție îngrijită de Iordan Datcu. București: Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, 1995.
10. Guénon R. Autorité spirituelle et pouvoir temporel. Paris, 1929.
11. Kernbach V. Dicționar de mitologie generală. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
12. Marian S. Fl. În mormântarea la români. Ediție nouă de Teofil Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilușiu. București: Editura „Grai și Suflet”, 1995.
13. Ilin-Grozoiu L.-M. The funeral feasts – remembering of the deceased. Special regard on Oltenia. In: Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, 2011, nr. XII.
14. Ilin-Grozoiu L.-M. Concepte, credințe și tradiții previn nemurirea sufletului și cultul morților. Craiova, Editura Universitaria. București: Editura Pro Universitaria, 2014.
15. Necula N. D. Tradiție și înnoire în slujirea liturgică. Vol. 3. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2004.
16. Safta Gh. Îndrumar liturgic. Târgoviște, 1999.
17. Văduva O. Sacrificiul animalier. Dimensiuni spirituale. În: Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, serie nouă, tom 5, 1994.
18. Văduva O. Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești. București: Editura Enciclopedică, 1996.

Informatori

- Luță Maria, 84 de ani, localitatea Stoicești, județul Dolj, 2015.
- Bumbăcescu Cornela Daniela, 43 de ani, localitatea Busu, județul Dolj, 2016.
- Văduva Ioana, 82 de ani, localitatea Bărboi, județul Dolj, 2016.
- Bogdan Georgeta, 81 de ani, localitatea Grecești, județul Dolj, 2016.
- Pescaru Teodora, 49 de ani, localitatea Cioroiu, județul Olt, 2013.
- Rădulescu Maria, 65 de ani, localitatea Bălcești, județul Vâlcea, 2013.
- Neagu Ecaterina, 54 de ani, localitatea Pârșcoveni, județul Olt, 2014.
- Buneci Elisaveta, 87 de ani, satul Blahnița de Sus, județul Gorj, 2015.
- Georgeta Dumitrașcu, 55 de ani, localitatea Prejoi, județul Dolj, 2013.

Loredana-Maria Ilin-Grozoiu (Craiova, România). Doctor în istorie, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române.

Лоредана-Мария Илин-Грозою (Крайова, Румыния). Доктор истории, Институт социально-гуманитарных исследований им. К. С. Николаеску-Плопшор Румынской Академии.

Loredana-Maria Ilin-Grozoiu (Craiova, Romania). PhD in History, „C. S. Nicolaescu-Plopsor” Institute for Studies in Social Sciences and Humanities of the Romanian Academy.

E-mail: lorelayy2007@yahoo.com